

EN DEFENSA DELS BÉNS COMUNS

L'ENERGIA

Control democràtic i lluita contra la pobresa energètica

Guia per a municipis

L'ENERGIA

Control democràtic i lluita contra la pobresa energètica

Guia per a municipis

Agraïments:

Per l'elaboració d'aquesta guia s'agraeix la inspiració que han suposat diferents persones i col·lectius que lluiten per tal que l'energia es converteixi en un dret accessible a tothom i amb control ciutadà. Col·lectiu CMES, Xarxa per la Sobirania Energètica, Transform! europe, Plataforma Aturem el Fracking, ODG, Alba Sud, Coop57, Som Energia, Quim Sempere, Maria Campuzano, Alfons Pérez, Mònica Guiteres, Pablo Cotarelo, Raül Valls, Salva Clarós, Antonio Turiel, Eudald Rifà i Francesc Magrinyà.

Edició: **Fundació Alternativa**

Coordinació: **Llorenç Planagumà**

(Centre per la Sostenibilitat Territorial)

Coordinació Tècnica: **David Companyon**

(Fundació l'Alternativa)

Disseny i impressió: **DBcoop,sccl**

Índex

• Introducció	7
• Capítol 1. Municipis Saludables	9
• Capítol 2. La participació ciutadana i la creació d'eines que puguin vincular democràcia i gestió de l'energia.....	15
• Capítol 3. Autosuficiència energètica municipal.....	19
• Capítol 4. Pobresa energètica.....	25
• Documentació d'interès.....	29

*En defensa dels lladres de llenya
i en contra de les lleis que defensen
la propietat privada dels boscos
ja es proclamava a finals del segle XIX.
Han canviat els mitjans però no les
injustícies.*

*Inspirat en la lectura respecte el robatori de llenya en propietats
privades de Karl Marx La Gasetta Renana*

Introducció

□ Els municipis són un actor clau en la construcció de la □ democràcia energètica. Estan propers als ciutadans i poden generar polítiques de proximitat més eficients. Aquesta localització és el contrapunt a les polítiques de globalització que venen de la mà del neoliberalisme i que s'han demostrat socialment injustes i ambientalment poc eficients.

En l'àmbit de la democratització energètica podem mirar altres regions d'Europa per cercar exemples de bones pràctiques i en aquest sentit Alemanya és inspirador. Després de les privatitzacions dels anys 90, entre el 2007 i el 2012 es van crear més de cinquanta empreses sense ànim de lucre d'àmbit municipal creant xarxes de distribució per tal de retornar el control de l'energia als municipis.

Que els municipis tinguin el control i comparteixin la sobirania amb agents socials és una de les claus per construir una democràcia energètica i lluitar contra la pobresa social.

Aquesta energia s'ha d'obtenir propera als punts on es consumeix i renovable, també cal un canvi de paradigma en aquest sentit. A més, la crisi energètica provocada pel pic del petroli ens porta a un canvi radical de la gestió de l'energia, producció, distribució i consum. Impulsar la municipalització de l'energia és estratègic, per una banda, i es converteix en un element bàsic també per a la mitigació del canvi climàtic.

Per això aquesta guia municipal, una guia que aporta elements a tenir en compte per una doble reflexió pels municipis: com obtenir un control democràtic de l'energia i com lluitar contra la pobresa energètica. Només amb aquestes polítiques municipalistes no s'aconseguirà garantir aquest dret essencial, també han de venir acompanyades per una gestió pública supramunicipal,. El que està clar és que la transició del model d'economia basada en el carboni a un model basat en fonts renovables i més eficient ha de comportar també una transformació del model d'economia capitalista per una altra que vetlli pels béns comuns i per un medi ambient sa.

Capítol 1

Municipis saludables

En el paradigma actual ja es té clar que les dinàmiques existents en l'àmbit municipal afecten la salut de les persones. Hi ha una correlació estreta entre la qualitat ambiental i la salut de les persones. Per tant és molt important per garantir el control democràtic de l'energia i altres béns comuns per entendre que la transformació de l'entorn té molt a veure en crear un municipi saludable. Això vol dir generar polítiques per millorar la qualitat de l'aire, del soroll, del medi ambient, de l'agricultura, un urbanisme per una mobilitat saludable i evitar activitats nocives per a la salut.

Per promoure aquestes iniciatives des de l'àmbit municipal indiquem una sèries d'eixos de treball que, promoguts de manera adequada, a més generaran llocs de treball.

Eix 1.1. Els camins escolars, a la feina i al mercat

Amb la transformació dels entorns urbans, els camins escolars, a la feina i al mercat seran possibles si establim camins de vianants agradables que facilitin els recorreguts.

La sensibilització de la població és essencial, treballar els hàbits saludables és uan tasca que es pot fer des de les escoles, centres de treball i els Centre d'Atenció Primària.

Que la gent es desplaci a peu o en bicicleta aporta millores per les mateixes persones en forma de salut i pel medi ambient.

Es pot consultar informació en el projecte Respira del Centre per la Sostenibilitat:

<https://mouteirespira.wordpress.com/lexposicio/>

Eix 1.2. Reducció del deute ecològic també en l'obtenció de l'energia

Un municipi saludable té clarament identificada la seva petjada ecològica per tal de no hipotecar el futur del municipi i del planeta per a les futures generacions. El deute ecològic és el consum de recursos i els residus que genera la població superior a la producció natural sostenible. En el cas de l'energia, Catalunya genera externalitzacions socials i ambientals a altres indrets del planeta que cal reduir i ajustar.

Es té clar el deute econòmic dels municipis, per aquesta raó cal incorporar en els pressupostos anuals el deute ecològic per

tal d'aplicar mesures correctores a curt, mig i llarg termini amb l'objectiu de reduir la petjada ecològica del municipi.

Informació d'interès d'acapament energètic:

<http://www.odg.cat/ca/publication/lacapament-energetic-de-lestat-espanyol>

Eix 1.3. Reducció dels vehicles en els nuclis urbans

La pacificació d'una xarxa de carrers, illes de pisos, barris i/o nuclis urbans mitjançant una regulació estricta de circulació de vehicles particulars és important per a la salut del municipi i crea una cultura d'ocupació del carrer, buscant que jocs, converses i tranquil·litat hitornin.

Eix 1.4. Promoure la sobirania alimentària

L'alimentació és un bé necessari per viure amb dignitat. Des del municipi es crearan polítiques que garanteixin el dret d'accés a la terra, als recursos naturals, per tal de generar producció de proximitat i ecològica pròpia. Aquest fet és per garantir que tot habitant pugui alimentar-se de forma sana, saludable i amb aliments lliures de transgènics.

Per dur a terme aquesta sobirania caldrà crear bancs municipals de terres, impulsar ordenances favorable a l'artesania, potenciar els mercats de productes locals en els municipis, en els barris, en els carrers, i que els menjadors de les escoles, hospitals i altres que siguin col·lectius incorporin la cuina compromesa. Una cuina de proximitat, ecològica, de temporada i respectuosa amb l'entorn.

Eix 1.5. Declarar-se lliure d'activitats extractives, industrials i infraestructures insostenibles

Disposar d'un medi ambient sa és incompatible amb determinades activitats extractives, industrials i infraestructures com, per exemple, la fractura hidràulica, grans pedreres, nuclears... per aquest fet i per garantir un medi ambient saludable cal que des del Pla General es consideri que aquests tipus d'activitats no són adequades pel municipi.

Eix 1.6. Millora del Patrimoni Natural com a bé comú i generador de salut

Conservar el patrimoni natural i fer-ne un ús sostenible genera salut en les persones i el municipi. Cada vegada es té més clar que els espais no urbans ben conservats i ben gestionats per a l'ús públic provoquen millores a la salut de les persones que els visiten i hi passegen.

Capítol 2

La participació ciutadana i la creació d'eines que puguin vincular democràcia i gestió de l'energia

L'energia com a bé comú i necessari pel benestar de les persones no pot estar fora del control ciutadà, cal que persones i entitats determinin llur gestió més enllà dels governs municipals o mancomunitats. Per això és important que els governs es comprometin en la cogestió de l'energia que el municipi en fa ús a partir d'una veritable participació social. Una participació per a

la presa de decisions tant per a la il·luminació dels carrers, com la dels edificis públics, de les empreses energètiques, de la pobresa energètica, etc.

Eix 2.1. Municipal o mancomunat

En el cas de l'energia la participació pot ser municipal, per barris o supramunicipal. Aquesta participació ha d'estar vinculada a l'auto-suficiència.

Cal que no es generin òrgans de participació si les seves decisions no poden ser vinculants.

Eix 2.2. Transparència en energia

En participació, la informació és clau per tal que els actors participin. Assolir que tothom tingui el mateix nivell d'informació és clau alhora de prendre decisions.

Per aquest fet cal que en la web de l'ajuntament hi hagi tota la informació respecte l'energia disponible per al ciutadà (auditories, pressupost, consum, actes de presa de decisions, etc.).

Eix 2.3. Consell ciutadà de l'Energia

Representants de barris, entitats i persones compromeses amb un model energètic sostenible configuraran un consell ciutadà per tal de fiscalitzar la gestió municipal de l'energia.

Aquest consell ciutadà tindrà les següents funcions:

- Assessorar al govern municipal o mancomunitat en la definició de les grans línies a seguir en matèria d'energia i generar consens ciutadà sobre les mateixes.
- Conèixer i debatre els pressupostos en matèria d'energia i analitzar els indicadors de la gestió energètica del govern.
- Participar en la rendició de comptes i estratègies de les empreses públiques municipals que tinguin algun aspecte de la gestió energètica dins els seus objectius.
- Apropar el consell al ciutadà i promoure mecanismes per a la seva participació, així com donar la màxima difusió dels seus acords i del treball que du a terme.

Eix 2.4. La taula econòmica i social en energia

Crear i promoure una taula econòmica i social amb representants del teixit empresarial, comerç, sindicats i banques socials i cooperatives de crèdit.

La finalitat d'aquesta taula serà l'anàlisi de l'estratègia econòmica respecte energia i com finançar una transició energètica per tal de crear autosuficiència en el municipi, justa i neta

Eix 2.5. Programes d'educació ambiental en Energia

L'educació és important per tal de generar un pensament crític en energia per entendre els límits d'aquesta en el planeta, el canvi climàtic i la dificultat de l'accés a l'energia.

Aquests programes d'educació ambiental es realitzaran amb recursos i educadors experts amb energia i s'incorporaran als projectes educatius dels centres docents. També es promouran en els diferents centres de treball i en els consells de barris o associacions de veïns.

Capítol 3

Autosuficiència energètica municipal

Des de l'àmbit municipal cal cercar, també, els propis límits i un dels importants és l'energètic. Per això cal que es creïn polítiques més socials i per una nova cultura de l'energia. Cal una forma diferent de relacionar-nos amb el nostre entorn natural que tingui en compte els límits del planeta. En aquest cas és fonamental un model energètic que superi el paradigma extractivista i aposti per les energies renovables i netes. Ens agrada donar-li el nom d'Enkràteia, paraula grega que significa temprança, per què es tracta de portar, d'alguna manera, l'enkràteia, que encomiaven Sòcrates i

Aristòtil, de l'àmbit personal, al socioecològic, transformant l'auto-domini de l'individu prudent en autocontenció civilitzatòria.

Malgrat que els municipis no tenen moltes de les competències en matèria energètica es pot treballar per tal d'aprofitar totes les esclatxes legals i caminar cap a un control ciutadà en matèria energètica. Un control públic amb participació ciutadana respecte la generació de l'energia, la distribució en xarxa i la comercialització.

No és una utopia, a Europa ciutats com Munic ja estan treballant perquè l'any 2025 el 100% de l'energia sigui de fonts netes, a Hamburg s'ha remunicipalitzat els serveis d'electricitat i gas, a la Gran Bretanya la ciutat de Nottingham ha creat una empresa

de distribució d'energia i als Estats Units més de 48 milions de ciutadans de 2000 ciutats tenen electricitat de companyies públiques municipals o cooperatives

Eix 3.1. Auditoria pública de les instal·lacions de distribució elèctrica del municipi

Per aconseguir l'autosuficiència municipal, en primer lloc és necessari conèixer l'estat de les instal·lacions actuals per analitzar les possibilitats que s'obren per al nou model de funcionament. En conseqüència, es realitzarà una auditoria de les instal·lacions de la xarxa de distribució elèctrica per conèixer, tant l'estat de la mateixa a nivell legal (sobre règims de propietat) i físic, així com també la procedència de les fallades en el subministrament en relació als talls recurrents i als microtalls.

Aquesta auditoria és una eina essencial per tal de poder planificar una posterior gestió municipal.

Eix 3.2. Crear una distribuïdora d'electricitat comunal

Per desenvolupar de manera integral i en profunditat els plans ciutadans d'autosuficiència municipal serà necessari crear una

empresa de titularitat pública o cooperativa supervisada pel consell ciutadà de l'energia.

Aquesta es dedicarà a la distribució d'electricitat a través de: xarxes d'enllumenat públic autònom o línies directes connectades a instal·lacions de generació.

Tenint en compte la legislació actual seria necessari explorar la possibilitat de crear una empresa o empreses que agrupin sota una mateixa identitat totes les instal·lacions connectades per facilitar els tràmits administratius i que s'ajustés a la legislació vigent.

Eix 3.3. Crear un operador energètic municipal

La transició d'un model energètic basat en el carboni a un model ecològicament més net ha de venir acompanyat també per un model més democràtic. Per aquesta raó cal un lideratge públic també des de l'àmbit municipal. Per això la importància de la creació d'un operador energètic municipal que tingui com objectius: Una diagnosi i planificació de l'estat del municipi.

- Un pla d'estalvi i eficiència energètica.
- Generació d'energia a partir de fonts renovables.
- Garantir el subministrament a tothom en el municipi.
- Programes d'educació i participació per una nova cultura de l'energia.

Eix 3.4. Promoure les cooperatives de barris o veïnals per la rehabilitació energètica d'edificis i la implantació de projectes d'energia renovable.

La creació de les cooperatives de Barri o veïnals per tal d'oferir rehabilitacions en edificis o altres tipus de feines que cerquin la sostenibilitat ha de ser un pilar important en la gestió municipal. Aquestes cooperatives de proximitat han de dur la democràcia en el món del treball i ser un espai de solidaritat veïnal.

Ahora poden especialitzar-se en la implantació d'energia solar en els sostres dels edificis o la implantació d'altres projectes de generació d'energia renovable.

Com a mirall per veure com s'organitza aquesta cooperativa de Barri es pot utilitzar altres cooperatives com Som Energia.

Eix 3.5. Finançament de les mesures d'autosuficiència

Hi ha diferents mesures per finançar projectes de generació d'energia municipal, rehabilitació, etc. En aquest apartat enumerem algunes d'elles que es poden aplicar i que han funcionat en altres municipis:

- Cooperatives de crèdit, com Coop57, també es poden crear en un àmbit municipal i participades per l'ajuntament.

- Microfinançament veïnal per tal de pagar un molí de vent, etc.
- Fons obtingut de l'estalvi energètic en l'enllumenat, edificis municipals, etc.

Capítol 4

La lluita contra la pobresa energètica

En els darrers anys la pobresa energètica s'ha convertit en una problemàtica i emergència social a combatre des de totes les institucions. Aquesta problemàtica cal que es solucioni de manera justa per tal que tothom tingui una vida digna.

Qui més proper està de la ciutadania són els municipis i per això cal dotar-los d'eines per tal de vetllar que tothom tingui les condicions materials per tal de dur una vida amb dignitat.

ALIANÇA CONTRA
LA POBRESA ENERGÈTICA

Eix 4.1. La relació amb les subministradores elèctriques.

Les subministradores energètiques s'han de responsabilitzar de la pobresa energètica i han d'actuar amb responsabilitat social davant aquesta emergència ja que tenen molts marges de benefici per actuar d'aquesta manera.

Segons la llei Llei 24/2015, del 29 de juliol, de mesures urgents per a afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica, les subministradores han d'actuar amb precaució i sempre coordinades amb els serveis socials:

“S’ha d’establir, com a principi de precaució, un protocol obligat de comunicació als serveis socials i d’intervenció d’aquests serveis prèviament a la concessió dels ajuts necessaris per a evitar els talls de subministrament, en els casos d’impagament per manca de recursos econòmics de les famílies afectades.”

Per tant, la subministradora tindrà com a objectius garantir l'accés a aquests subministraments bàsics, prevenir-ne els talls i en el cas

que es produïssin restablir el servei sense cost algun a les persones afectades. Els costos associats, tant als impagaments com a les gestions necessàries del procés, seran assumits per les pròpies empreses subministradores i, per tant, es cercaran les vies per fer-ho efectiu, així com per restablir el servei a les persones afectades mentre aquest pagament no arribi.

Caldrà també posar en valor, i si escau qüestionar, el paper del municipi com a client d'aquestes empreses subministradores, valorant positivament les bones pràctiques de les empreses subministradores en l'absència de talls i l'assumpció dels impagaments de les famílies afectades alhora de contractar els serveis. L'elaboració de l'Estratègia serà a càrrec de l'Oficina de pobresa energètica, que prendrà les mesures necessàries per afrontar aquesta emergència social mentre es treballi en el document. Els únics recursos públics utilitzats seran els relacionats amb les persones treballadores que hagin de participar en la consecució de l'Estratègia.

Eix 4.2. La oficina de pobresa energètica

Creació d'una oficina permanent (o capacitació de les oficines relacionades ja existents, com les oficines d'habitatge municipals o comarcals, els consorcis de Benestar Social,...) dins de l'estructura de l'Ajuntament, o en mancomunitat amb altres municipis propers,

per al seguiment i impuls d'una Estratègia de rescat ciutadà per acabar amb la pobresa energètica en el municipi en un termini menor d'un any.

L'Oficina, emparada per la llei 24/2015, exigirà a les empreses subministradores que facin arribar les dades sobre talls de subministrament en els últims anys i les seves propostes de suport a l'Estratègia que eviti la despesa pública i l'endeutament de les persones afectades pel problema. L'Oficina, encaminada a garantir el dret a l'accés als subministraments bàsics de les persones del municipi, estarà supervisada pel consell ciutadà de l'energia, on entitats i persones en formen part i es requerirà la presència de les empreses subministradores quan es consideri necessari.

Eix 4.3. Formació sobre pobresa energètica tècnics municipals.

La pobresa energètica, tot i ser una de les problemàtiques agreujades per la crisi, ve de lluny i potser l'accés a l'energia barata dels darrers decennis ha provocat que no aflorés amb tota la seva crueltat. Per aquest motiu cal que treballadors municipals que tenen en la seva tasca diària vetllar per aquest dret, rebin informació legal, tècnica, sociològica, d'alternatives... per tal d'afrontar la problemàtica sobre la pobresa energètica de la millor manera possible.

Documentació d'interès

Informació d'interès en pobresa energètica:

Llei de pobresa energètica:

http://consum.cat/consumidors_i_consumidores/tinformem/pobresaenergetica/index.html

Protocol de pobresa energètica:

http://consum.cat/doc/doc_26193407_1.pdf

Web Aliança Pobresa Energètica:

<http://pobresaenergetica.es/passos-seguir/>

Municipis d'Europa contra el Fracking

Documentació de referència en democràcia energètica en l'àmbit municipal:

Un dels documents essencials i alhora inspiradors d'aquesta guia és la proposta energètica municipalista de la Xarxa per la Sobirania Energètica:

<http://xse.cat/la-xse-presenta-una-proposta-energetica-municipalista/>

El col·lectiu CMES per una transició ecològica i social

<http://cmescollective.org/>

La fundació Rosa Luxemburg també disposa de documents, un molt interessant d'experiències per tot Europa:

https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/sonst_publikationen/Energy-democracy-in-Europe.pdf

I un altre d'estratègia per una energia amb control democràtic:

<http://www.rosalux.eu/publications/strategies-of-energy-democracy-a-report/>

Som Energia també és un dels elements inspiradors per tal de generar un control social de l'energia:

<https://www.somenergia.coop/ca/>

Transform Europa, fundació de fundacions de l'esquerra europea també disposa d'un document a tenir en compte i on Fundació Alternativa hi ha participat.

<http://www.transform-network.net/en/publications/publications-2016/news/detail/Publications/a-new-energy-to-change-europe.html>

 @fun_alternativa

 fundacio.lalternativa

www.fundacioalternativa.cat

Coordinació:

Amb el suport:

